

NGHỊ QUYẾT CỦA ĐẢNG VÀ THỰC TIỄN CUỘC SỐNG

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ NHÀ NƯỚC VÀ XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN (PHẦN 2)

HOÀNG CHÍ BẢO^(*)

Chính phủ là cơ quan hành pháp, là cơ quan hành chính cao nhất, chịu trách nhiệm thi hành đường lối của Đảng, nghị quyết của Quốc hội để làm tròn chức năng quản lý theo luật pháp, chịu trách nhiệm trước dân.

Đó phải là chính phủ *hành động*.

Sau Lễ tuyên bố Độc lập, Chính phủ lâm thời do đích thân Chủ tịch Hồ Chí Minh điều hành, lo mọi việc nội trị, ngoại giao trong điều kiện hết sức khó khăn phức tạp, thù trong giặc ngoài. Thấm nhuần tư tưởng vì dân, Người chủ trương làm điều lợi cho dân, tránh điều hại tới dân.

Tại phiên họp đầu tiên của Chính phủ lâm thời, 03/9/1945, Người đã cùng với các thành viên Chính phủ thảo luận và thực hiện ngay những công việc cần kíp: xóa giặc đói, diệt giặc dốt, khẩn trương chuẩn bị soạn thảo Hiến pháp, tổ chức Tổng tuyển cử bầu Quốc hội để sớm thành lập Chính phủ chính thức, hợp hiến, hợp pháp nhằm nâng cao vị thế nước Việt Nam độc lập trong đời sống chính trị quốc tế. Xây dựng nền văn hóa mới, sửa sang phong tục tập quán lạc hậu, xây dựng lối sống mới, đời sống mới. Tuyên bố đoàn kết lương giáo, tự do tín ngưỡng, tuyên bố với thế giới, Việt Nam mong muốn là bạn của tất cả các nước dân chủ, Việt Nam quyết không thù oán với một ai, sẵn sàng kiến lập quan hệ ngoại giao và đưa thanh niên đi học tập, tiếp thu khoa học – công nghệ tiên tiến

của các nước phương Tây. Sáu việc lớn, cấp bách như vậy, Người cùng Chính phủ đoàn kết, yêu nước, thương dân bàn thảo và quyết nghị thi hành chỉ trong một buổi. Đó là trường hợp hy hữu, độc nhất vô nhị trong lịch sử hành pháp nước ta.

Sau khi Quốc hội Khóa I ra đời với bản Hiến pháp Dân chủ, để huy động được sức dân, đại đoàn kết toàn dân vào sự nghiệp xây dựng chế độ mới, chính phủ là một chính phủ liên hiệp nhằm thực hiện đại đoàn kết dân tộc, quy tụ mọi khả năng và lực lượng vào công cuộc xây dựng chế độ và bảo vệ nền độc lập, tiến hành những công việc thiết thực để chăm lo dân sinh, dân trí, dân chủ, dân quyền.

Trong hoàn cảnh ấy, Người đã nói những câu nổi tiếng: “Chúng ta tranh được tự do, độc lập rồi mà dân cứ chết đói, chết rét, thì tự do độc lập cũng không làm gì. Dân chỉ biết rõ giá trị của tự do, của độc lập khi mà dân được ăn no, mặc đủ.

Chúng ta phải thực hiện ngay:

1. Làm cho dân có ăn.
2. Làm cho dân có mặc.
3. Làm cho dân có chỗ ở.
4. Làm cho dân có học hành.

Cái mục đích chúng ta đi đến là bốn điều đó. Đi đến để dân nước ta xứng đáng với tự do độc lập và giúp sức được cho tự do độc lập”⁽¹⁾.

^(*)GS.TS. Triết học, Hội đồng Lý luận Trung ương.

⁽¹⁾ Hồ Chí Minh, Toàn tập. CTQG. H.96. T4, tr.152

Với chế độ dân chủ và chính quyền nhân dân, Hồ Chí Minh đã lãnh đạo dân tộc trong công cuộc kháng chiến kiến quốc.

Một khẩu hiệu được nêu lên mà bao quát được tư tưởng vì dân, gây dựng nền móng của chế độ mới: “Ra sức tăng gia sản xuất, thực hành tiết kiệm, chống quan liêu, lãng phí, tham ô”.

Người còn phát động thi đua yêu nước với điều chỉ dẫn cụ thể, thiết thực được toàn dân hưởng ứng: Thi đua là yêu nước. Yêu nước phải thi đua.

Thi đua để kháng chiến thắng lợi, kiến quốc để thành công, làm cho dân tộc độc lập, dân quyền tự do và dân sinh hạnh phúc được thực hiện đầy đủ.

Phát động phong trào thi đua yêu nước là phát động sức mạnh đoàn kết của toàn dân, vừa đẩy mạnh công cuộc kháng chiến chống thực dân xâm lược, giành lại độc lập và thống nhất nước nhà, vừa gây dựng cơ sở xã hội vững mạnh cho chính quyền Nhà nước và kiến thiết chế độ mới.

Người xác định *mục đích* thi đua ái quốc làm cho người nghèo thì đủ ăn, người đủ ăn thì khá giàu, người khá giàu thì giàu thêm. Người nào cũng biết chữ, người nào cũng biết đoàn kết yêu nước.

Cách làm cũng được Hồ Chí Minh nêu rõ: Đem tài dân, sức dân, của dân làm lợi cho dân⁽²⁾.

Trong những nhiệm vụ xây dựng Chính phủ và Nhà nước nói chung, Hồ Chí Minh chủ trương chấn chỉnh và đổi mới. Người nói rõ, chấn chỉnh bộ máy chính quyền từ dưới lên trên, *bắt đầu từ xã*, dưới làm lên trên, trên làm xuống dưới, tự nhiên mọi việc sẽ thành. Coi tiết kiệm là quốc sách, Người đã chỉ dẫn phải chú ý *làm ra nhiều, chi dùng ít*. Không cần thì không chi dùng. Đó là tất cả chính sách kinh tế, tài chính của ta⁽³⁾.

Nói về chính sách của Chính phủ, Người

có lần nhấn mạnh rằng, mọi chính sách đều phải xuất phát từ thực tiễn, hướng tới thực hiện cho đầy đủ mọi quyền và lợi ích của dân. Đó là đạo lý, đạo nghĩa lớn nhất của Chính phủ.

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước, Người đặc biệt nhấn mạnh tới vai trò của hành pháp, của Chính phủ vì đây là bộ phận cốt yếu trong cơ cấu Nhà nước. Hiệu lực, hiệu quả hoạt động của Nhà nước thể hiện trực tiếp và chủ yếu ở hoạt động của Chính phủ, ở chất lượng đội ngũ công chức. Người cũng thường nói “Đảng và Chính phủ”, với nghĩa Đảng cầm quyền, Đảng lãnh đạo Nhà nước, trong đó lãnh đạo Chính phủ và toàn xã hội.

Trách nhiệm với dân, trách nhiệm trước cuộc sống của dân được Người xác định *trước hết là trách nhiệm của Đảng và Chính phủ*.

Hễ dân đói, Đảng và Chính phủ có lỗi. Hễ dân rét, dân đau ốm, Đảng, Chính phủ có lỗi. Hễ dân thất học, mù chữ, còn sống trong tăm tối, cực khổ, nghèo nàn, lạc hậu thì Đảng và Chính phủ có lỗi.

Điều đó càng làm cho thấy bản chất xã hội, nhân đạo và nhân văn, dân chủ - pháp quyền và nhân nghĩa của Nhà nước tỏa sáng trong tư tưởng Hồ Chí Minh.

Người còn đặc biệt nhấn mạnh tới một bộ phận *không thể thiếu* trong cơ cấu nhà nước, đó là Tòa án, Viện Kiểm sát thuộc lĩnh vực *tư pháp*.

“Tư pháp là một cơ quan trọng yếu của chính quyền nên càng phải tinh thành đoàn kết, hợp tác chặt chẽ với các cơ quan khác, để tránh những mối xích mích lẫn nhau, nó có thể vì lợi quyền nhỏ và riêng mà hại đến quyền lợi to và chung, cho cả tư pháp và hành chính...”⁽⁴⁾ Người nhấn mạnh, những người phụ trách thi hành pháp luật phải nêu gương phụng công, thủ pháp, chí công vô tư⁽⁵⁾”.

⁽⁴⁾ Hồ Chí Minh. Sđd. T5, H.96. tr.381-382

⁽⁵⁾ Hồ Chí Minh. Sđd. T5, H.96. tr. 381-382

Đặc biệt đáng lưu ý là, Người không chỉ đề cao pháp luật mà còn chú trọng tới đạo đức, kết hợp cả đức trị và pháp trị trong quản lý nhà nước. Pháp luật thì phải tiến bộ và dân chủ. Thi hành pháp luật phải thực nghiêm minh, minh bạch, công khai, dùng pháp luật trừng trị mọi kẻ bất liêm, bất kể chúng là ai. Mọi công dân phải bình đẳng trước pháp luật. Cán bộ đảng viên công chức phải gương mẫu cho dân noi theo.

Người viết tác phẩm “Quốc lệnh” trong đó thưởng phạt công bằng, nghiêm minh. Về phần tội lỗi phải trừng phạt, trong 10 điều trừng phạt ở Quốc lệnh, Người đều ghi mức án cao nhất là tử hình.

Đó là điều thể hiện tính nghiêm minh luật pháp trong việc trừng trị cái ác, cái xấu, gây tổn hại tới nước, tới dân.

Là nhà chiến lược về Đoàn kết, Đại đoàn kết, Người dày công gây dựng và vun đắp cho khối đại đoàn kết toàn dân.

Có Đoàn kết thực lòng mới có dân chủ thực chất. Có đoàn kết và dân chủ mới làm cho xã hội đồng thuận, trên cơ sở đó Nhà nước mới mạnh, mới bền vững. Cho nên, trong chế độ dân chủ, trong một xã hội dân chủ thì Nhà nước phải là một nhà nước Dân chủ, đề cao luật pháp và trách nhiệm, tăng cường Đoàn kết hợp tác, nêu cao đạo đức gương mẫu để phục vụ dân.

Phải có lý và có tình, thấu lý đạt tình trong đấu tranh tự phê bình và phê bình. Đoàn kết lấy công – nông là nòng cốt, tập hợp mọi lực lượng yêu nước tiến bộ, không phân biệt già – trẻ, gái – trai, tầng lớp, dân tộc, tôn giáo, tất cả đều phải vì lợi ích tối cao của Tổ quốc và dân tộc mà đoàn kết.

4. Xây dựng Nhà nước dân chủ có nhiều việc phải làm nhưng phải đặc biệt chú trọng làm tốt những việc cốt yếu. Đó là xây dựng thể chế luật pháp, tổ chức bộ máy, ban hành chính sách đồng thời tổ chức thực hiện và kiểm tra việc thực hiện cho tốt. Phải đào tạo bồi dưỡng và bố trí sử dụng đội ngũ công chức sao cho hợp

lý, có chất lượng và hiệu quả. Thước đo chất lượng và hiệu quả của bộ máy Nhà nước, của đội ngũ công chức là phục vụ nhân dân đến đâu, đánh giá của dân đối với Nhà nước và công chức như thế nào.

Là người sáng lập ra chế độ dân chủ cộng hòa, sáng lập và đứng đầu Nhà nước, Hồ Chí Minh chú trọng vào sự hoàn chỉnh của *cơ cấu tổ chức bộ máy* Nhà nước: Lập pháp (Quốc hội), Hành pháp (Chính phủ) và Tư pháp (Tòa án và Viện Kiểm sát), sự đồng bộ của các cấp quản lý (Trung ương, địa phương và cơ sở), sự rõ ràng minh bạch của luật pháp và chính sách, sự tận tụy và trách nhiệm của đội ngũ công chức. Ngoài ra, Hồ Chí Minh cũng quan tâm thường xuyên tới công tác thanh tra, kiểm tra, giám sát đối với hoạt động của tổ chức, ở tất cả các cấp, các ngành, *nhất là ở cơ sở*, đối với hành vi của công chức và đội ngũ công chức. Sự bao quát toàn diện này cho thấy, vai trò rường cột của nhà nước trong việc xây dựng chế độ dân chủ để thực hiện quyền làm chủ của dân và mục đích cao nhất của nhà nước là phục vụ nhân dân, đem lại lợi quyền chính đáng cho dân. Dân chủ, luật pháp, kỷ cương và đạo đức là những đảm bảo cho nhà nước mạnh, thật sự là nhà nước của dân, do dân và vì dân.

Trong lĩnh vực xây dựng thể chế dân chủ cộng hòa, Hồ Chí Minh đã đích thân chỉ đạo việc soạn thảo Hiến pháp (1946) và hệ thống các văn bản luật pháp. Việc sửa đổi Hiến pháp (1959) cũng được tiến hành dưới sự chỉ đạo của Người. Vào cuối đời, Người còn đích thân sửa chữa Điều lệ Hợp tác xã nông nghiệp và chỉ đạo gây dựng phong trào người tốt việc tốt (1968).

Người sớm nhận ra tầm quan trọng của cơ sở, của chính quyền cấp xã, Người đã từng nói, các Ủy ban tỉnh, huyện, làng xã là chính phủ ở địa phương, ở cơ sở. Phải thi hành đúng luật pháp và các chủ trương, chính sách của Chính phủ Trung ương, thường xuyên chăm lo tổ chức tốt đời sống của dân, bằng cách không ngừng nâng cao

⁽²⁾ Hồ Chí Minh. Sđd. T5, H.96. tr.65

⁽³⁾ Hồ Chí Minh. Sđd. T5, H.96. tr.698

đời sống vật chất, tinh thần cho dân. Cấp xã là nền tảng của hành chính nhà nước. Xã mà vững mạnh thì mọi công việc điều hành quản lý của nhà nước từ dưới lên, từ trên xuống đều thông suốt. Song trên thực tế, cấp xã vẫn còn nhiều việc lỏng lẻo, bê trễ, cán bộ còn nhiều hạn chế, yếu kém. Do đó, công việc không chạy, đời sống của dân chưa được chăm lo chu đáo, những sự tùy tiện, sai trái trong cách quản lý và trong ứng xử với dân, trong đối đãi với dân, nhiều cán bộ không được uốn nắn, sửa chữa kịp thời, dễ làm cho dân chán nản, thiếu tin tưởng vào chính quyền, thậm chí oán ghét. Sự phê phán này của Người còn có ý nghĩa và có tính thời sự đến tận ngày nay. Hồ Chí Minh còn chỉ ra những khuyết điểm trong cách làm việc, cách quản lý, nhất là việc kiểm tra, giám sát tổ chức, công việc và con người trong bộ máy Nhà nước, trong hệ thống chính quyền các cấp.

Người nhấn mạnh, khi đã có đường lối, chủ trương và chính sách đúng thì phải chú trọng vào công tác tổ chức chỉ đạo thực hiện và kiểm tra việc thi hành. Phải giảng giải tuyên truyền cho dân biết, dân hiểu. Chỗ nào dân chưa thông thì phải kiên trì giải thích cho dân. Ngoài ra, còn phải tổ chức lực lượng, gây thành phong trào, vận động và huy động dân tham gia. Cán bộ phải xung phong, gương mẫu, đề cao trách nhiệm thực hiện trước. Các cấp lãnh đạo, quản lý phải đi sát phong trào, đi sát cơ sở để kiểm tra đôn đốc và phát hiện tình hình, tổng kết rút kinh nghiệm. Những việc ấy rất cần thiết và rất quan trọng. Không làm được như vậy thì đường lối, chính sách dù có đúng, có hay đến mấy cũng vô ích, cũng chỉ là mớ giấy lộn mà thôi. Qua đó, ta thấy quan điểm thực tiễn, phương pháp và phong cách dân chủ cũng như tinh thần phục vụ dân chúng ở Hồ Chí Minh sâu sắc và thiết thực biết chừng nào. Cần phải từ đó rút ra những bài học thực hành trong công tác quản lý nhà nước ở các cấp hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

Về giáo dục ý thức pháp luật và thi hành pháp luật đối với cán bộ và nhân dân, Hồ Chí Minh cũng thường xuyên quan tâm chỉ dẫn và nhắc nhở chúng ta. Đây cũng chính là thể hiện phương châm hành động thiết thực, cụ thể, chú trọng hành động và thực hành của Hồ Chí Minh.

Văn bản pháp luật được soạn thảo và thông qua, được ban hành cốt là để thực hiện, mà thực hiện cũng vì đảm bảo và bảo vệ quyền của dân, lợi ích của dân. Muốn vậy phải đề cao công tác giáo dục, phổ biến, tuyên truyền cho dân, nhất là nắm vững luật để thi hành luật cho đúng. Các cán bộ công chức hoạt động trong các cơ quan công quyền, nhất là ngành tư pháp càng phải nêu cao tinh thần, ý thức trách nhiệm phục vụ nhân dân.

Đội ngũ công chức, theo Hồ Chí Minh là người của nhà nước, đại diện cho nhà nước trong quan hệ với dân, với các công dân. Quan hệ giữa nhà nước với công dân cũng thể hiện trực tiếp thành quan hệ giữa công chức với công dân, bởi lẽ công chức cũng biểu hiện mình trong quan hệ với xã hội, với Nhà nước là một công dân, sau đó còn có trách nhiệm thi hành công vụ để phục vụ dân.

Người đặc biệt chú trọng giáo dục, rèn luyện công chức về kỷ luật công vụ và đạo đức công vụ cũng như đạo đức công chức nói chung.

Đức là gốc, đức phải gắn với tài, năng lực công chức phải bao gồm cả chính trị, chuyên môn, nghiệp vụ. Người sớm có chủ trương phải đào tạo, bồi dưỡng công chức, tiêu chuẩn hóa các chức danh công chức. Bộ máy mạnh phải có những người giỏi, thành thạo chuyên môn, am hiểu công việc. Người xác định, công chức nhà nước phải thạo chính trị, giỏi chuyên môn, tinh thông nghiệp vụ, có đạo đức liêm khiết trong sáng, tận tụy mẫn cán với công việc được giao, hết lòng hết sức phục vụ nhân dân.

Trong sáu lời dạy của Người đối với cán

bộ chiến sĩ công an, suy ngẫm cho thật đầy đủ, sâu sắc ta sẽ thấy đây cũng là những lời dạy của Người đối với tất cả cán bộ đảng viên công chức trong các cơ quan, các tổ chức công quyền, trong Đảng, Nhà nước và cả hệ thống chính trị nói chung.

Người đặt ra những yêu cầu, những chuẩn mực ứng xử trong các mối quan hệ mà mỗi người chúng ta phải ra sức trau dồi, thực hiện.

Đó là:

- Với tự mình, phải cần kiệm liêm chính.
- Với công việc, phải tận tụy.
- Với Chính phủ, phải tuyệt đối trung thành.
- Với đồng sự, phải thân ái giúp đỡ.
- Với dân chúng, phải kính trọng, lễ phép.
- Với kẻ địch, phải khôn khéo, sáng suốt và kiên quyết.

Trên đây là những nội dung căn bản, chủ yếu và nổi bật nhất về Nhà nước và xây dựng nhà nước trong tư tưởng Hồ Chí Minh.

Tựu trung lại, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước thể hiện sâu sắc các giá trị lý luận và ý nghĩa thực tiễn sau đây:

- Lý tưởng, mục tiêu của Nhà nước, của chế độ nhà nước chúng ta không có gì khác là phấn đấu cho sự nghiệp cách mạng vì Độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, vì giải phóng dân tộc để phát triển dân tộc, đem lại tự do, dân chủ và quyền làm chủ của nhân dân. Nhà nước ta là nhà nước dân chủ - pháp quyền (hay pháp quyền dân chủ), một nhà nước kiểu mới, thực sự là nhà nước của dân, do dân, vì dân. Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, nhân dân là chủ và làm chủ, thực hiện cho được lý tưởng Độc lập – Tự do – Hạnh phúc cho toàn dân.

- Lợi ích, quyền hành và lực lượng đều

thuộc về dân, đều là của dân, đều ở trong dân. Nhà nước do dân tổ chức nên qua bầu cử dân chủ, hoạt động hợp hiến hợp pháp, thực hiện quyền lực nhân dân, *do dân ủy quyền mà có* nên phải ra sức phục vụ dân và do dân kiểm soát.

- Luật pháp phải được đề cao tới mức tối thượng, trở thành sức mạnh pháp quyền, thể hiện quyền và ý chí của dân, là công cụ tối quan trọng và cần thiết để quản lý nhà nước, bảo vệ chế độ mà thực chất sâu xa là phục vụ dân, bảo vệ dân.

- Cùng với luật pháp còn là đạo đức, từ đạo đức công dân đến đạo đức công chức. Kết hợp giữa luật pháp và đạo đức, đảm bảo cho Nhà nước và xã hội có sức mạnh dân chủ thực sự, sức mạnh của sự tự giác thi hành nghĩa vụ, sức mạnh của Đoàn kết, trách nhiệm và hợp tác, để phấn đấu xây dựng thành công một nước Việt Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và phú cường. Hệ mục tiêu của Đổi mới ngày nay vì dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh mà nhân dân ta đang ra sức thực hiện cũng chính là mục tiêu phấn đấu của nhà nước do dân xây dựng, dân quản lý và dân giám sát, kiểm tra.

Theo đó, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước, xây dựng Nhà nước thể hiện rõ văn hóa chính trị, văn hóa dân chủ, văn hóa pháp luật và văn hóa đạo đức của Người.

Người không chỉ vạch ra một hệ thống các quan điểm nguyên tắc lý luận về nhà nước, về mô hình xây dựng nhà nước, mô hình thể chế, thiết chế tổ chức bộ máy, đạo đức công chức mà còn vạch rõ trách nhiệm của nhà nước, của quản lý hành chính nhà nước đối với công dân và quần chúng nhân dân nói chung. Hồ Chí Minh còn nêu cao thực hành và đức hy sinh gương mẫu để xây dựng nhà nước vững mạnh trong sạch, vì dân./.